

Stilblade for købstadens bevaringsværdige bygninger

Stilbladene beskriver de arkitektoniske stilarter, der i forskellige perioder har præget byggeriet i de tre købstæder i Vordingborg Kommune, Stege, Præstø og Vordingborg.

Stilbladene gennemgår de typiske kendetegn for hver stilart og giver forslag til, hvordan disse kendetegn kan bevares og forstærkes. Stilbladene er suppleret med anbefalinger til vedligeholdelse og fornyelse af vinduer, energioptimering samt til bevaring af de mange smukke gårde og haver, vores købstæder gemmer på.

De enkelte huse har deres eget særpræg, deres egen historie, som ikke altid følger den generelle arkitekturhistoriske udvikling. Stilbladene er derfor tænkt til inspiration og vejledning for den enkelte ejer snarere end som præcise anvisninger. Det er således kommunens håb, at stilbladene kan medvirke til at åbne ejernes øjne for den ofte spændende historie, husene gemmer på.

Samtidig vil stilbladene blive anvendt som værktøj ved kommunens sagsbehandling af byggesager på bevaringsværdige bygninger.

Bindingsværkshuse

Bindingsværk er en byggeteknik, der her i landet har været brugt siden oldtiden. Som følge af de mange brande, som har hærget købstæderne gennem tiden, stammer de fleste bindingsværkshuse i dag fra 1800-tallet.

Omkring 1870 ophørte brugen af bindingsværk til nye huse til fordel for murværk, og de fleste bindingsværkshuses facader blev også efterhånden ombygget til fuldmuret murværk. Dels var bindingsværk ikke længere moderne, dels var det i mange købstæder blevet forbudt at bygge facaderne i bindingsværk pga. brandfaren. Der findes derfor ikke mange byhuse med synligt bindingsværk mod gaden. En hel del fine bag- og sidehuse er bevaret. Disse er bygningskulturelt set særdeles vigtige for baggårdenes bebyggede miljø.

Typiske kendetegn

Bindingsværk var datidens elementbyggeri, hvor bjælker og stolper gav et fagdelt modulsystem. Bindingsværkskonstruktionen var meget fleksibel, og man kunne nemt både bygge til og om uden at ændre husets karakter nævneværdigt. Man genbrugte gerne tømmeret, nogle gange kunne et helt hus blive flyttet fra et sted til et andet.

På det tidlige bindingsværk er loftsbjælkerne stukket gennem facadestolperne under tagremmen. Omkring 1800 blev loftsbjælkerne flyttet op over tagremmen. Dette gav større loftshøjde, og konstruktionen blev mere stabil. Bindingsværk på Sydsjælland var oftest i fyrretræ, dog kunne bundremmen (den vandrette bjælke lige over soklen) være i eg – hvis den overhovedet var der.

- ▲ Der er endnu bevaret mange side- og baghuse i bindingsværk, som giver gårdene karakter.
- ◀◀ Tappene fra de gennemstukne bjælker ses her i højde med vinduernes overkant.
- ◀ Facaden er omsat i grundmur, men portrummet står endnu i bindingsværk.
- ▼ Sydsjællandsk bindingsværk er ofte opført uden bundrem – stolperne står direkte på soklen.

Bindingsværkshuse

Bindingsværkets felter er fyldt ud med pudset murværk kaldet tavl. På Sydsjælland har bindingsværkets tømmer og tavl mange steder oprindeligt stået hvid- eller gulkalket, kalket "over stok og sten", formentlig for at skjule, at man ikke havde råd til den dyrere grundmur. Det opmalede bindingsværk, som i dag ses mange steder, skyldes sandsynligvis en senere påvirkning fra nationalromantikken, hvor bindingsværk blev velanset igen og derfor gerne måtte være synligt.

Tagformen er generelt et saddeltag, men ensidige tage forekommer også, særligt på side- og baghuse. Tagene var næsten altid af røde vingetegl, da stråtag var forbudt i købstæderne. Tagudhængen er ret lille, og det skråstillede bræt, sugfjælet, danner overgang mellem tagremmen og taget.

- ▲ *Et af de få endnu bevarede eksempler på overkalket bindingsværk. Bindingsværk er en meget fleksibel konstruktion: Var de samme sætninger som her opstået i en grundmuret væg, ville de sandsynligvis være faldet sammen.*
- ◀ *Bindingsværket fik en kort opblomstring som dekorativt element i den nationalromantiske periode i begyndelsen af 1900-tallet.*
- ▼ *Hoveddøren var altid malet i en farve fx okker, rød, grøn, blå, sort eller hvid, ofte i komplementærfarver som her, hvor profilet omkring fyldingen er fremhævet.*

Typisk var vinduerne torammede med småsprossede ruder eller evt. en eller to vandrette sprosser. Rudeformatet kan både være lavformat eller mere kvadratisk. De fleste hoveddøre har oprindeligt været fyldingsdøre, ofte tofløjede med fint dekorerede fyldinger og evt. udskæringer. Dørene i bag- eller sidehuse var mere enkle revledøre. Vinduer og døre var som regel malet i mørke farver i kontrast til den hvide kalk.

Anbefalinger

Ved reparation eller udskiftning af bindingsværkstømmeret er det bedst at anvende samme træsort som det oprindelige bindingsværk. Det er vigtigt at bevare de regionale forskelle i bindingsværkshusenes arkitektur, fx det overkalkede bindingsværk, således at disse forskelle ikke udviskes.

Bindingsværkshuse

De karakteristiske tage i røde vingetegl er i høj grad med til at præge købstæderne, og ved tagomlægning bør denne tradition derfor fastholdes. På tage med lav hældning, fx nogle baghuse, kan i stedet anbefales tagpap. Pas på skorstenen: Et hus uden skorsten ser ofte lidt "amputeret" ud. Tagrender og nedløb bør udføres i zink, som patinerer langt smukkere end tilsvarende i plast.

Vinduernes detaljering er afgørende for huset. De fabriksproducerede vinduer har ikke samme fine detaljering som de oprindelige vinduer og man bør derfor bevare de oprindelige vinduer eller evt. udskifte dem med nye kopier i træ med enkeltlags glas og forsatsvinduer eller koblede forsatsrammer. Læs mere i anvisning om [vedligeholdelse og fornyelse af vinduer](#).

- ▲ *Vinduer på bindingsværkshuse kan enten være småsprossede eller som her delt med to vandrette sprosser. En usædvanlig detalje er kvistflunkerne, der er dækket med træspån.*
- ◀ *Oprindeligt var de fleste vinduer småsprossede, da man ikke kunne lave trukket glas i store størrelser. De okkerfarvede vinduer står godt til det optrukne, brune tømmer.*
- ▼ *Et fint eksempel på nystandsatt bindingsværk, der er kalket gult "over stok og sten". Man har ikke forsøgt at rette husets skævheder for meget op, så man fornemmer stadig husets historie.*

Bevaringsværdige huse kan godt energirenoveres til en fornuftig standard, uden at man forringer bevaringsværdierne. Det kræver blot, at man arbejder "med" huset snarere imod det. Læs mere i anvisning om [energioptimering](#).

Tilbygninger

Bindingsværkshuse kan let ombygges, fx kan vinduer og døre fint flyttes, så længe fagdelingen respekteres. Evt. tilbygninger bør udføres i træ og ikke i murværk, så tilbygningen underordner sig det gamle hus. En moderne, træbeklædt bygning, fx sortmalet, kan harmonere fint med et bindingsværkshus. Tilbygninger til byhuse kan være side- eller baghuse i gården, eller der kan bygges nye fritliggende bygninger tilbage på grunden. Læs mere i anvisning om [gårde og haver](#).

